

Verborgen PARELS

Vaag van gehoord, misschien wel met naam enigszins bekend. Maar niet meer dan dat. Ze zijn er in overvloed: de voor de grote massa verborgen parels van de stad. Vandaar deze reeks.

DE OUDE BEURS

Die ene keer dat Antwerpenaars iets te klein hebben ingeschat

De negentiende-
euwse buitengevel
van het zestiende-
euwse gebouw in
de Hofstraat.

Onder de noemer GAST brengen kunstenaars en vrijwilligers de Oude Beurs deze zomer weer tot leven. Naar de geest van het gebouw zelf brengen de initiatiefnemers mensen samen om te proeven van kunst, net zoals er eeuwen geleden mensen samenkwamen om handel te drijven. De Oude Beurs herleeft even. Of keert de glorie van weleer terug? Een terugblik om vooruit te kijken.

Tekst: Johan Van Baelen
Foto's: Frederik Beyens

GAST, het initiatief om de Oude Beurs weer tot leven te wekken, vindt plaats onder impuls van de organisatie voor amateurkunst Farnicus, kunstorganisatie Kop en netwerkorganisatie Co.Labs. Bedoeling is om jonge kunstenaars creatief uit te dagen op deze historische plek. Ze

zouden zich daar ook inzetten als vrijwilliger én ze zouden eind augustus deelnemen aan een groepsexpositie.

Voor de stad Antwerpen zijn zulke initiatieven de manier bij uitstek om een pand uit de vergetelheid te halen. Tegelijk wordt de buurt op zogenaamde bouwdagen bij het project betrokken en in de zomer moet een bar de drempels helemaal weghalen.

Er zal ook veel te beleven zijn: van expo's tot zanglessen voor jonge nieuwkomers. "Dit moet een plek van interactie en ontmoeting worden", zeggen de initiatiefnemers.

"Het is goed dat een historisch pand als de Oude Beurs niet verkomert", zegt Bert Corluy, kabinetschef van jeugdschepen Nabilla Ait Daoud. "Tegelijk willen we niet zomaar blindweg renoveren; we zoeken eerst een invulling voor het pand. Daarvoor spreken we af met een aantal partners die een werking op lange termijn willen uitbouwen. Als ze bereid zijn om ruimten met andere verenigingen te delen en ze het ge-

bouw ook mee willen beheren als een verantwoorde huurder, dan kunnen we met hen in zee. De volgende stap is dat we met het akkoord van deze potentiële bewoners naar het schepencollege trekken. Daar kunnen we samen met schepen Caroline Bastiaens, bevoegd voor Cultuur en Patrimonium, een renovatiedossier voorstellen. We zouden graag voor het einde van deze legislatuur naar het schepencollege gaan. Dan spreek je over een renovatie in de komende vier tot vijf jaar."

Sinjoor te bescheiden

Die renovatie is hoognodig. Dat merkt zelfs een leek die een blik werpt op het binnenplein van de Oude Beurs, die al van in 1936 werd beschermd als monument. "Het was wellicht de eerste en meteen ook de laatste keer dat Antwerpenaars iets te klein hebben ingeschat", lacht stadsgids Carolien Krijnen, "want na amper vijftien jaar en een grondige renovatie van de Oude Beurs was ze al te klein geworden."

De binnenplaats met de kasselen in cirkelvorm.

*“De Antwerpse
beurs stond
model voor de
beursgebouwen
van Amsterdam,
Londen en Rijsel”*

Carolien Krijnen

Die allereerste beurs, een plek waar kooplieden met elkaar konden vergaderen, lag in het bouwblok tussen de Oude Beurs, de Braderijstraat en de Grote Markt. Tot ongeveer 1485 kwamen kooplieden er voor hun beursaffaires bijeen. De eerste dertig jaar gebeurde dat op de binnenplaats of onder en in een houten constructie die rond het binnenplein was gebouwd.

De beurs of borze was een nieuw begrip in onze contreien. Het ontstond aan het Beursplein in Brugge, waar de familie Van der Beurze eerst de herberg Ter Ouder Beurze uitbaatte en later De Nieuwe Beurze. Kooplui uit Venetië kochten de eerste herberg om er handel te drijven. Hun Duitse, Spaanse en Engelse collega's kochten met hetzelfde doel andere huizen op hetzelfde plein.

Toen het centrum van de handel was verhuisd van Brugge naar Antwerpen, was er pas sprake van een gezamenlijk beursgebouw die naam waardig. Al was het dan snel te klein...

In 1515 kreeg ontwerper-architect Dominicus, zeg maar Domien, de Waghemakere de opdracht om de houten constructie van de 'oude borze' van 1485 te renoveren. Hij bouwde opnieuw twee gaanderijen aan weerszijden van de open binnenplaats, maar deze keer gebeurde dat met laatgotische stenen pilaren, die samen een arcade vormden.

“Net deze renovatie bleek vijftien jaar later alweer te klein”, hekelt Carolien Krijnen de bescheidenheid van de toenmalige Antwerpenaars. Dezelfde architect mocht nog eens vijftien jaar later de nieuwe handelsbeurs bouwen met ingangen aan de Israëlietenstraat, Korte Klarenstraat, Borzestraat en Twaalfmaandenstraat. Ze werd opgetrokken in een sierlijke Brabantse laatgotische stijl. “Hier herpakten de fiere sinjoren zich, want zowel op inhoudelijk vlak, als wat betreft functies, naamgeving en uitbaringswijze stond de Antwerpse beurs model voor de beursgebouwen van Amsterdam, Londen en Rijsel.”

Van beurs naar toren

De snelle bouw van die nieuwe handelsbeurs kon alleen maar betekenen dat het Antwerpen in die zestiende eeuw inderdaad voor de wind

Stadsgids
Carolien
Krijnen

Tekenares Sara Vermeylen maakt deel uit van kunstenaarscollectief GAST.

ging. Caroline wijst nog op een eigenaardigheid in de Oude Beurs. "Kijk naar de binnenplaats, de kasseien liggen in een cirkelvorm. De doorsnede van die cirkel, ongeveer 8 meter, is precies even groot als die van de wijzerplaat van de Onze-Lieve-Vrouwetoren."

Veel mensen kennen de vergelijking. Wie de wijzerplaten en de binnenplaats erop nameet, komt tot identieke afmetingen, wat hier en daar toch nog wordt afgedaan als toeval. Dat toeval houdt niet echt staande als je weet dat Domien de Waghemakere onder meer tekende voor een deel van het Antwerpse stadhuis, een renovatie aan Het Steen, de Sint-Jacobskerk, de Sint-Pauluskerk, de Sint-Gummaruskerk in Lier, het kasteel van de Heren van Hoogstraten, het kasteel van Turnhout en het stadhuis van Gent en het Brabants-gotische Hof van Liere (nu de stadscampus van de Universiteit Antwerpen).

Maar bezige Domien ontwierp ook nog het 'Nieuwerk' van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. Dat 'nieuwwerk' is het nooit uitgevoerde plan om de kerk aanzienlijk te vergroten. De huizenrij van de Lijnwaadmarkt tot de Groenplaats en de Jan Blomstraat volgt de lijn van de geplande, megalomane kooromgang. Misschien was de binnenplaats van de Oude Beurs Domiens knip-oog naar 'zijn' kathedraal?

Pagadder of sinjoor?

Aan de overkant van de veelbesproken binnenplaats valt nog een typisch Antwerps bouwwerk op, een pagaddertoren. "In zulke smalle huistorens zag men schepen binnenlopen", vertelt Ca-

"De kasseien op de binnenplaats liggen in cirkelvorm, een cirkel die net even groot is als de wijzerplaten van de kathedraalklok"

rollen. "Er gaan verhalen als zou degene die het schip als eerste zag, ook tolgeld mogen heffen. Aannemelijker is dat men na het spotten van zijn schip alles in gereedheid kon brengen om het schip te lossen, inclusief het ronselen van dokwerkers."

Het is nog plezieriger om te blijven hangen bij de naam van de huistoren. Een pagaddertoren zou zijn genoemd naar 'klein mannen'. Pagadder is een typisch Antwerpse benaming voor rakkers, bengels of deugnieten.

Maar er hangt ook een bijklank van 'indringen' bij. Misschien komt dat omdat alleen niet al te grote mensen in deze torens konden klimmen. Hoe dan ook kregen kinderen van ouders, van wie er minstens één niet uit Antwerpen afkomstig was, de naam pagadder. Zeker tot de vorige generatie werd een onderscheid gemaakt tussen sinjoren en pagadders. Een sinjoor was je als beide ouders geboren waren binnen de Leien, later grootmoedig uitgebreid tot de zone binnen de Ring. Districten mochten er nog later schoorvoetend bij.

Een pagadder was je dus als één ouder uit de stad kwam en één ouder van daarbuiten, uit Limburg bijvoorbeeld. Maar als beide ouders van 'buiten' kwamen, dan was je geeneens een pagadder.

Tot slot, Antwerpen telde ooit 41 pagaddertorens, nu negen. Van die 41 waren er veel alles behalve uitkijkposten, maar eerder een statussymbool voor de bewoners van het pand. Dat is normaal als je bedenkt dat Antwerpen in de zestiende eeuw nogal wat rijke kooplied telde. ■

INFO:
Kunstenaars-
collectief GAST,
www.togast.org

Schipper, mocht ik
over varen, multime-
dia-expo gemaakt
door vluchtelingen,
17 en 18 juni van 14u
tot 19u, Oude Beurs,
Hofstraat 15.

Stadsgids
Carolien Krijnen,
[antwerp-
connection.com](http://antwerp-connection.com)